

SEKAFÎ, Kâsım b. Fazl

(قاسم بن الفضل الثقفي)

Ebû Abdillâh er-Reîs Kâsım b. Fazl
b. Ahmed es-Sekafî
(ö. 489/1096)*es-Sekafîyyât* adlı
hadis cüzüyle tanınan hadis âlimi.

397'de (1006) İsfahan'ın Cübâre mahallesinde doğdu. Şehrin yönetiminde etkinliği olan bir aileye mensup olup hayatının ileriki safhasında kendisi de İsfahan'da idarecilik yaptığı için yönetici anlamında "Reîs" lakabıyla anıldı. İlk eğitimine İsfahan'da başladı. Altı yaşında iken babası onu ders halkalarına götürdü ve hadis dinlemesini sağladı. Bu sebeple âlî isnadlara sahip oldu. Yahyâ b. Maîn'in *et-Târîh*'ini Muhammed b. Hüseyin es-Sülemî'den, Fesevî'nin *el-Ma'rifî ve't-târîh*'ini Ebû'l-Hüseyin Muhammed b. Hüseyin b. Fazl el-Kattân'dan dinledi. Daha sonra babasıyla ilmî seyahatlere çıktı. Horasan, Irak ve Hicaz gibi ilim merkezlerindeki âlimlerden faydalandı. Hocaları arasında Ebû Abdullâh Muhammed b. İbrâhim el-Cürçânî, İbn Merdûye, İbn Mahmiş diye bilinen Ebû Tâhir Muhammed b. Muhammed b. Mahmiş ez-Ziyâdî, Ebû Zekerîyyâ Yahyâ b. İbrâhim el-Müzekkî, Ebû'l-Feth Hilâl b. Muhammed el-Haffâr, Ebû Abdullah Hüseyin b. Hasan el-Gadâirî, Ebû Saîd Muhammed b. Mûsâ es-Sayrafî, Ebû Amr Muhammed b. Abdullah er-Rüzcâhî gibi âlimler yer almaktadır. İlmî seyahatlerini tamamladıktan sonra İsfahan'a dönen Sekafî burada ders okutmaya ve hadis imlâ etmeye başladı. Hadis imlâ meclislerine İslâm âleminin uzak yerlerinden gelen pek çok talebe katıldı. Hadis hâfızı Ebû Nasr Ahmed b. Ömer el-Gâzî, Teymî, Ebû Abdullâh Hasan b. Abbas er-Rüstemî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Hasan es-Saydelânî, Ebû Reşîd Abdullah b. Ömer el-İsfahânî, Ebû Tâhir es-Silefî, Bağbân diye anılan Ebû'l-Hayr Muhammed b. Ahmed el-İsfahânî ve kendi torunu olup Müsnidü'l-asr diye anılan Ebû'l-Ferec Mes'ûd b. Hasan b. Kâsım es-Sekafî gibi âlimler ondan faydalanırlardan bazılarıdır. Sekafî Receb 489'da (Temmuz 1096) İsfahan'da vefat etti.

Hadis âlimleri Sekafî'yi "müsnidü'l-vakt", "müsnidü İsfahan" gibi unvanlarla anmış, adl, sika ve emîn gibi terimlerle onun güvenilir olduğunu belirtmiştir. Ticaretle de uğraşan Sekafî büyük bir servete sahip olmuş, hadis ehli başta olmak üzere ilim yolcularına ve ihtiyaç sahiplerine önemli harcamalar yapmıştır. İsfahan ve çevresin-

deki Hz. Ali taraftarlarına da yardım ettiğine bakarak Sekafî'nin Şîa yanlısı olduğunu ileri sürenler olmuşsa da onun bu tutumu, halk arasında adaleti sağlamaya çalışmasıyla ve şefkatli bir idareci kimliğiyle açıklanmalıdır. Sultan Melikşâh, İsfahan halkından yüksek bir vergi talep ettiğinde Sekafî bu verginin yarısını vezir Ni-zâmülmük ile Ebû Sa'd Muhammed b. Hüseyin el-Müstevfî'nin ödemesini teklif etmiş, geri kalan yarısını da kendi servetinden karşılamayı taahhüt etmiş ve payına düşen 100.000 kırmızı dinarı vererek halkı bu vergi yükünden kurtarmıştır (Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, s. 310). Hayatının sonlarına doğru kaynaklarda belirtilmeyen bir sebepten dolayı görevden alınarak malına el konulmuş, fakat o bunu önemsemeyip ilimle ve talebe ile meşgul olmaya devam etmiştir.

Eserleri. 1. *el-Eczâ'ü's-Sekafîyyât* (*es-Sekafîyyât*, *el-Fevâ'idü'l-Şa'ere*, *el-Fevâ'idü'l-'avâlî*, *el-Fevâ'idü'l-muntekât*). Sekafî'nin âlî isnadla duyduğu hadisleri içeren ve Ebû Tâhir es-Silefî tarafından rivayet edilen eser on cüz olup bir nüshası Kahire'de bulunmaktadır (Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 602). İbn Hacer el-Askalânî, *el-Ebdâlü's-Şafîyyât mine's-Sekafîyyât* adlı çalışmasını bu eserden seçmeler yaparak meydana getirmiştir. 2. *el-Erba'ün*. Kırk hadis derlemesi olup yine Ebû Tâhir es-Silefî tarafından rivayet edilen bu eserin de bir nüshası günümüze ulaşmıştır (Brockelmann, *GAL*, I, 435).

BİBLİYOGRAFYA :

Sem'ânî, *el-Ensâb* (Bârûdî), II, 107; İbn Nukta, *et-Takyîd li-ma'rifeti ruvâti's-sünen ve'l-mesânîd* (nşr. Kemâl Yûsuf el-Hût), Beyrut 1408/1988, s. 430-431; İbrâhim b. Muhammed es-Sarîfînî, *el-Muntehab mine's-Siyâk* (nşr. M. Kâzım el-Mahmûdî), Kum 1403/1362 hş., s. 642-643; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, XIX, 8-11; a.m.f., *Târîhu'l-İslâm: sene 481-490*, s. 308-310; *Keşfü'z-zunûn*, I, 55, 522; Brockelmann, *GAL*, I, 435; *Suppl.*, I, 602; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe* (Özbek), s. 137, 177, 200, 344; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), V, 180.

 YAVUZ ÜNAL
SEKALEYN

(الثقلين)

Kur'an'da ve hadislerde
insanlar ve cinler,
bazı hadis rivayetlerinde
Kur'an ve Ehl-i beyt anlamında
kullanılan bir terim.

Sözlükte "ağır olmak, ağır gelmek" anlamındaki sikal (sekâle) kökünden türeyen **sekal** "ağır olan şey, ağırlık" demektir. Buradaki ağırlık, "yolcunun beraberinde bu-

ludurduğu eşya ve yardımcıları" gibi madî mânada olabileceği gibi "mânevî değeri yüksek olup korunması gereken şey" anlamına da gelebilir (*Lisânü'l-'Arab*, "şkl" md.; *Kâmus Tercümesi*, III, 1195; Ebû'l-Bekâ, s. 323-324). **Sekaleyn** sadece bir âyette irab konumuna göre **sekalân** şeklinde geçmekte ve yaygın yoruma göre, "Sizi de sorguya çekeceğiz, ey insanlar ve cinler!" (er-Rahmân 55/31) anlamıyla insan ve cin türlerine hitap etmektedir. İlâhî emirlere ve yasaqlara muhatap olan insan ve cin türü için sekaleyn kelimesinin kullanılması bunların Allah katında sorumluluk taşıması, değerli varlıklar olması, özellikle insanın dünyanın hâkim varlığı konumunda bulunması şeklinde yorumlanmıştır. Zilzâl sûresinde kıyametin kopması sırasında vuku bulacak kozmolojik değişiklikler tasvir edilirken yerükürenin içinde taşıdığı ağırlıkları dışarıya fırlatacağı ifade edilir (99/1-2). Burada geçen "eskâl" kelimesi "ölü cesetleri" veya "altın ve gümüş madenleri" diye açıklanmıştır (*Lisânü'l-'Arab*, "şkl" md.; Yahyâ b. Ziyâd el-Ferrâ, III, 283; Ebû'l-Bekâ, s. 323).

Sekaleyn "insanlar ve cinler" mânasında çeşitli hadis rivayetlerinde yer almakta, ayrıca Hz. Ali, İmam Ali er-Rizâ ve Ca'fer es-Sâdık'ın beyanlarında geçmektedir (Wensinck, *el-Mu'cem*, "şkl" md.; Küleynî, I, 67, 95-96, 142). Bu anlamda Hz. Peygamber için "resûlü's-sekaleyn" (insanların ve cinlerin peygamberi) ifadesinin kullanıldığı görülmektedir. Sekaleynin geçtiği bazı hadislerde kelimeye "Allah'ın kitabı ve Resûlullah'ın Ehl-i beyt'i (itret)" şeklinde mâna verilmiştir. Ebû Saîd el-Hudrî'den nakledilen bir hadiste Resûl-i Ekrem şöyle demektedir: "Ben size iki değerli emanet (sekaleyn) bırakıyorum. Bunlardan biri diğerinden daha büyük olup bereket ve etkisi gökten yere kadar uzanan Allah'ın kitabı, diğeri de Ehl-i beyt'imdir. Bu ikisi kıyamet günü havuzumun başında benimle buluşuncaya kadar birbirinden ayrılmayacaktır" (*Müsned*, III, 14, 17, 26, 59; Tirmizî, "Menâkıb", 31). Şîa âlimlerinin imânet görüşlerini desteklemek amacıyla önem verdiği ve "sekaleyn hadisi" diye adlandırdığı bu rivayet-son cümlesi hariç- *Şahîhâyn*'da yer almamışsa da bazı yan desteklerle sahih kabul edilmiştir. Hadisin Kur'an'ın ve Ehl-i beyt'in kıyamet gününe kadar birbirinden ayrılmayacağından söz eden son kısmı ise birçok kaynaktan rivayet edilmesine rağmen "isnadı zayıf, münkatî", delil olarak kullanılmaya elverişsiz" diye nitelendirilmiştir (*Müsned* [Arnaût], XVII, 170-176). Zeyd b. Erkam'dan rivayet edilen diğer bir

hadiste Resûlullah sekaleynin birincisi olarak Kur'an'ı zikretmiş, onda hidayet ve nur bulunduğunu söylemiş, Allah'ın kitabından hiçbir şekilde ayrılmamak gerektiğini önemle vurgulamış, ardından, "Ehl-i beyt'im hakkında Allah'tan sakının" cümlesini üç defa tekrarlamıştır (Dârimî, "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", I; Müslim, "Fezâ'ilü'l-Şa-hâbe", 36-37).

Hız. Peygamber'den nakledilen, içinde sekaleyn kelimesi geçmemekle birlikte ümmetne tek bir şey bıraktığını, ona uyulduğunda sapıklığa düşülmeyeceğini, bunun da Allah'ın kitabı olduğunu belirten rivayetler yanında (İbn Mâce, "Menâsik", 84; Ebû Dâvûd, "Menâsik", 56) Resûl-i Ekrem'in iki şey bıraktığını, bunlara bağlanıldığı takdirde sapıklığa düşülmeyeceğini, ilkinin Allah'ın kitabı, ikincisinin resûlünün sünneti olduğunu bildiren hadisler de vardır. Ehl-i sünnet âlimleri, söz konusu hadislerden ilk zikredilen rivayetin sonunda yer alan ve Allah'ın kitabı ile Ehl-i beyt'in kıyamet gününe kadar birbirinden ayrılmayacağını ifade eden kısmı hem isnad açısından sahih görmemiş hem de İslâm'ın genel hükümleriyle bağdaşmadığına kanaat getirmiştir. Bunun dışında nakledilen rivayetlerde değer verilip bağlanması istenen üç şey vardır: Kur'an, sünnet ve Ehl-i beyt. Bunların ilk ikisine bağlılığın İslâm dininin genel niteliği olduğu bilinmektedir. Ehl-i beyt'e bağlılığa gelince, *Şa-hîh-i Müslim*'deki güvenilir rivayetten anlaşılacağı üzere Resûlullah hayatının son günlerinde, âhirete intikalinden sonra geride bırakacağı aile fertlerine ihtimam gösterilmesini istemiştir. Nitekim hadis nakleden Zeyd b. Erkam'a Peygamber hanımlarının Ehl-i beyt'ten olup olmadığı sorulunca onların da Ehl-i beyt'ten olduğunu, fakat sadaka alamayan gruba mensup bulunmadıklarını söylemiştir ("Fezâ'ilü'l-Şa-hâbe", 36-37). Esasen Kur'an'da Peygamber hanımlarına "Ehl-i beyt" diye hitap edilmiştir (el-Ahzâb 33/33). Binaenaleyh bu konudaki hadisler arasında uyumsuzluk yoktur (el-Muvatta', "Kader", 3; Dârekutnî, IV, 245; Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, Haydarâbâd 1355, X, 114).

Bütün İslâm fırkaları Resûl-i Ekrem'in sözlerini, uygulamalarını ve davranışlarını örnek hareket noktası olarak kabul etmektedir. Kimleri kapsadığı ihtilâflı olan ve Ehl-i beyt şeklinde belirtilen Peygamber ailesinin itibarlı ve değerli oluşu bizâtihi kendilerinden değil Resûlullah'ın yakını olmalarından kaynaklanmaktadır. Buna göre Ehl-i beyt'e gösterilecek ihtimam onların yanılmaz hidayet kaynağı sayılmalarına değil Resûlullah'ı yakından tanıyıp sünnetini diğer insanlara nakletme ve öğretme hedefine yöneliktir. Bu husus, birer siyasî lider olarak algılanan imamlarla ilgili düşünceler dışında Şîa fırkalarının çoğunluğunda kabul edilmiştir. Bu açıdan bakıldığında farklı ifadelerle nakledilen ve birbirine zıt gibi görünen iki tür rivayet arasında uzlaşma sağlanmış olur. Bu tarz bir yaklaşım, Hz. Peygamber'in Muâz b. Cebel'i Yemen'e vali olarak gönderirken ona karşılaşılabilecek problemleri nasıl çözeceğini sorduğuna, önce Allah'ın kitabı, onda yoksa resûlünün sünneti, onda da yoksa kendi re'y ve ictihadı doğrultusunda amel edeceğini belirttiğini ifade eden hadislerle de uygunluk arzeder (*Müsned*, V, 230; sıhhati ve kaynakları için bk. a.g.e. [Arnaût], XXVI, 333-335).

BİBLİYOGRAFYA :

Halîl b. Ahmed, *Kitâbü'l-Ayn* (nşr. Mehdî el-Mahzûmî – İbrâhîm es-Sâmerrâî), Kum 1414/1993, I, 245; İbnü'l-Esir, *en-Nihâye*, "şkl" md.; İbn Düreyd, *Cemheretü'l-luğa* (nşr. Fr. Krenkow v.dğr.), Haydarâbâd 1345, II, 84; *Kâmus Tercümesi*, III, 1195; M. Ebû Zehre, *el-İmâmü'l-Şâdik*, Kahire, ts. (Dârü'l fikri'l-Arabî), s. 199; Butrus el-Bustânî, *Muhîtü'l-muhît*, Beyrut 1867, s. 192; *Müsned*, II, 136, 196, 219, 272, 457; III, 14, 17, 26, 59, 126, 234; IV, 296, 367, 371; V, 197, 230; a.e. (Arnaût), XVII, 170-176; XXVI, 333-335; Bu-hârî, "Cenâ'iz", 68, 87; İbn Mâce, "Cenâ'iz", 110; Ebû Dâvûd, "Sünnet", 34; Yahyâ b. Ziyâd el-Ferrâ, *Ma'âni'l-Kur'ân* (nşr. Ahmed Yûsuf Necâtî – M. Ali en-Neccâr), Beyrut 1980, III, 283; Küleynî, *el-Uşûl mine'l-Kâfi* (nşr. Ali Ekber el-Gaffârî), Beyrut 1401, I, 67, 95-96, 142, 294; II, 67; Dârekutnî, *es-Sünen* (nşr. Abdullah Hâşim Yemânî el-Medenî), Beyrut, ts. (Âlemü'l-kütüb), IV, 245; Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, Haydarâbâd 1355, X, 114; Ahmed b. Muhammed el-Feyyûmî, *el-Mişbâhu'l-münîr*, Beyrut 1987, s. 32; Ebû'l-Bekâ, *el-Külliyyât*, s. 323-324; Ali el-Hüseynî el-Milânî, *Nefehâtü'l-ehzâr fi hulûşati 'Aba-kâti'l-envâr: Hadîşü'l-Şekaleyn*, Beyrut 1415/1995, I, 185-496; Ali Ahmed es-Sâlûs, "Ha-

dîşü'l-Şekaleyn ve fikhüh", *Mecelletü Merkezi buhûşî's-sünne ve's-sire*, sy. 1, Devha 1404/1984, s. 205-236; Rûhullah al-Müsavî al-Humaynî, "The Hadith al-Thaqalayn: A Study of its Ta-wâtur", *al-Tawhid*, X/4, Tehran 1413/1993, s. 78-95; Ali Qulî Qarâ'î, "The Hadith al-Thaqalayn: Its Meaning and Narration", *Message of Thaqalayn*, I/2, Tehran 1994, s. 5-31; Hasan el-Ernîn, *Dâ'iretü'l-ma'ârifü'l-İslâmiyyeti'l-Şî'iyye*, Beyrut 1401-23/1981-2002, III, 97-101; X, 114-129; Bahâeddin Hürremşâhî, "Şekaleyn", *DMT*, V, 222-223; "Hadîş-i Sekaleyn", a.e., VI, 158-161.

MUSTAFA ÖZ

SEKBAN

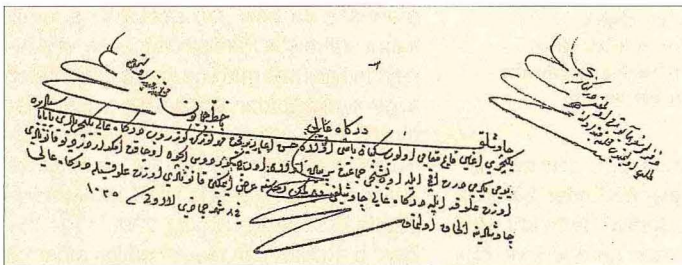
(سكبان)

Osmanlı Devleti'nde askerî bir sınıf.

Aslı Farsça *seg* (köpek) olup *-bân* ekiyle türetilen kelimenin anlamı "köpek bakıcısı ve yetiştiricisi" demektir. Terim olarak Osmanlı merkez ve taşra kuvvetlerinden bazılarını teşkil eden birlikler için kullanılır. Türkler'de av amaçlı sporlar aynı zamanda savaş tâlimi için yapılmış ve bu gelenek Osmanlılar'da devam etmiştir. Nitekim önceleri saraya ait av köpeklerine bakıp onları eğitmek için oluşturulan sekbanlar daha sonra askerî amaçla kullanılmıştır.

Sekbanların varlığı I. Murad devrine kadar gitmektedir. Bu padişahın Bulgar Kralı Susmanos'u (Osmanlı kaynaklarında Şişman Kral) cezalandırmak için gönderdiği kuvvetin kumandanları arasında sekbanbaşı olarak Müstecab adlı birinin varlığı bilinmektedir (Neşrî, I, 242). Ancak sekban teşkilâtının Yıldırım Bayezid zamanında geliştiği söylenebilir. Niğbolu Savaşı'nda esir alınan Fransız soylularının katıldığı bir süre avına 6000 kadar sekbanın iştirak ettiğine dair bilgiler bunu göstermektedir. 851 (1451) yılına kadar Yeniçeri Ocağı'ndan ayrı bir sınıf halinde varlığını sürdüren ve devşirme kökenli olan sekbanlar, yeniçerilerin Karaman seferinden dönerken sefer bahşişi için ayaklanmaları üzerine Fâtihtan Mehmed tarafından ocağa dahil edilmiş, bunların âmiri olan sekbanbaşı da zamanla ocağın yeniçeri ağasından sonra gelen ikinci yüksek rütbeli zâbiti olmuştur. Otuz dört odadan meydana gelen sekbanlar Yeniçeri Ocağı'nın altmış beşinci ortasını teşkil ederdi. Bu cemaatin bayrağında oturdukları kışlanın resmi bulunur, her odanın çorbacısı, odabaşısı, vekilharcı ve bayraktarı olurdu.

Fâtihtan Sultan Mehmed döneminde 7000 kadar sekbanın yeniçeri yapıldığı, bunların dışında sadece 580 sekbanın av hiz-

Sekbanbaşının yeniçeri ağası vekili olduğuna dair belge (BA, D.KRZ, nr. 2, s. 23)